

Հայ ֆերմերների լավագույն գյուղատնտեսական նախաձեռնությունները

Նախաբան

Գյուղատնտեսությունը Հայաստանում ոչ միայն կենսաապահովման միջոց է, այլև համայնքների զարգացման և կայուն ապագայի հիմք: Սակայն կլիմայական փոփոխությունները և սոցիալ-տնտեսական մարտահրավերները հաճախ խոչընդոտում են գյուղատնտեսական գործունեության արդյունավետությանը:

«Հայ կանայք հանուն առողջության և առողջ շրջակա միջավայրի» ՀԿ-ն ՄԱԿ-ի Ժողովրդավարության հիմնադրամի աջակցությամբ ՀՀ Լոռու և Կոտայքի մարզերում իրականացնում է ««Հայաստանում ժողովրդավարական մասնակցության և կլիմայական առումով «խելացի» գյուղատնտեսության խթանում»» ծրագիրը: Ծրագիրը նպատակ ունի հզորացնել փոքր ֆերմերներին, հատկապես կանանց՝ նրանց տրամադրելով գիտելիքներ և գործիքներ, որոնք անհրաժեշտ են կլիմայական մարտահրավերներին դիմակայելու, կայուն եկամուտ ապահովելու և համայնքների կյանքում ավելի ակտիվ դեր ստանձնելու համար:

Այս նախաձեռնությունը ժողովրդավարական մասնակցության ընդլայնման քայլ է, որը նպաստում է գյուղատնտեսության զարգացմանը՝ հնարավորություն տալով յուրաքանչյուր կին ֆերմերի՝ դառնալ համայնքի ուժեղացման կարևոր դերակատար: Այս գրքույկը Ձեզ կծանոթացնի ծրագրի շրջանակում հայտարարված մրցույթում հաղթած ֆերմերների պիլոտային նախաձեռնություններին:

Հաղթողները՝

Լոռու
մարզ

> Սարիբեկ Գասոյան

Սպիտակ համայնք,
Մեծ Պարնի բնակավայր

> Էլյա Վարդանյան

Սպիտակ համայնք,
Սարալանջ բնակավայր

> Արամայիս
Արզումանյան

Սպիտակ համայնք,
Մեծ Պարնի բնակավայր

> Գոհար Բոշյան

Ալավերդի համայնք,
Շնող բնակավայր

> Նարե և Անուշ
Թամազյաններ

Ալավերդի համայնք,
Շնող բնակավայր

> Նելսոն Բեգլարյան

Սպիտակ համայնք,
Լեռնավան բնակավայր

> Վեներա Ղազարյան

Սպիտակ համայնք,
Շենավան բնակավայր

> Կիրա Մանասյան

Սպիտակ համայնք,
Շենավան բնակավայր

Էյլա Վարդանյան

Լոռու մարզ, Սպիտակ համայնք,
Սարալանջ բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Էյլա Վարդանյանը տարիներ շարունակ զբաղվել է մեղվաբուծությամբ՝ արտադրելով մեղր, ծաղկափոշի և մեղրի հիմքով գինի: Տնտեսության ընդլայնման նպատակով նա որոշել էր աճեցնել դամասկոսյան վարդ: 2020 - 2021 թթ.-ին 3000 մ² հողատարածքում տնկել է շուրջ 3000 վարդի թուփ, որոնք առ այսօր մշակում է՝ կիրառելով օրգանական գյուղատնտեսության մեթոդներ: Վարդերն աճեցնում է սարի լանջին, իսկ ոռոգման ջուրը վերցնում է ավելի ցածրադիր մասից: Հողատարածքը նախկինում ցանկապատված չէր, ինչը թույլ էր տալիս կենդանիներին անարգել մուտք գործել այգի: Սարալանջի գյուղաբնակ 6 կին մշտապես օգնում են Էյլային վարդի թերթերի հավաքման աշխատանքներում: Վարդի թերթերից Էյլան պատրաստում է գինի, օղի, մուրաբա, հյութ, չորացնում է վարդի թերթերը թեյի համար և այս ամենը վաճառում գեղեցիկ պիտակավորմամբ ապակյա շշերով: Բույսերի լիարժեք աճի և բերքատվության բարձրացման համար Էյլային հարկավոր էր կաթիլային ոռոգման համակարգ, հոսանքի աղբյուր և պոմպ, մուլախոտերի դեմ պայքարի համար՝ մուլչապատման թաղանթ և կենդանիների մուտքն այգու տարածք խոչընդոտելու համար՝ էլեկտրական հովվի:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Ծրագրի աջակցությամբ Էյլան ստացավ անհրաժեշտ սարքավորումներ: Նա ձեռք բերեց 3 կՎտ հզորությամբ արևային ֆոտովոլտային համակարգ, որից ստացված էլեկտրաէներգիան կօգտագործվի էլեկտրական հովվի և պոմպի աշխատանքի համար, ինչը զգալիորեն կնվազեցնի արտադրանքի ինքնարժեքը: Սակավաջուր եղանակին ոռոգումն ապահովելու համար Էյլան ձեռք բերեց պոմպ, 7 տ տարողությամբ ջրի բաք, կաթիլային ոռոգման խողովակաշար և մուլչապատման թաղանթ: Վերջինս հողի խոնավությունը պահպանում է երկարատև ժամանակահատվածում և խոչընդոտում մուլախոտերի աճին: Էլեկտրական հովվի շնորհիվ կենդանիներն այլևս չեն կարողանում մուտք գործել տարածք: Այս ամենի շնորհիվ Էյլան կարողացավ տնկել ևս 2000 վարդի թուփ:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Ներկայումս Էյլան ունի կաթիլային համակարգով ոռոգվող 5000 մ² վարդի այգի՝ ցանկապատված և պաշտպանված էլեկտրական հովվի համակարգով: Տարեկան արտադրում է մինչև 1000 կգ վարդի թերթիկ և ստացված արտադրանքը մատակարարում թեյ և պահածո արտադրող ընկերություններին: Ապագայում նախատեսում է ավելացնել տնկիների քանակը և նոր տեխնոլոգիաների կիրառման շնորհիվ բարձրացնել արտադրողականությունը:

Մքանավորիր QR կոդը
տեսանյութը դիտելու համար

Գոհար Բոշյան

Լոռու մարզ, Ալավերդի համայնք,
Շնող բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

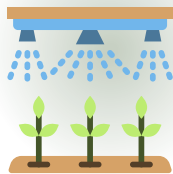
Գոհար Բոշյանը երկար տարիներ զբաղվում է թզի և խաղողի մշակությամբ: Տեղի բնակլիմայական պայմանները նպաստավոր են այդ ծառատեսակների աճեցման համար: Գոհարն ունի շուրջ 80-100 բերքատու ծառ: Ստացված բերքը հիմնականում վաճառում է, ինչը կազմում է տնտեսության եկամտի հիմնական աղբյուրը:

Գոհարի համար առաջնահերթ խնդիր էր արդյունավետ ոռոգման համակարգի բացակայությունը: Ակոսային ոռոգումը ժամանակատար էր, ջրի կորուստները՝ մեծ, ջրի սպառման դիմաց վճարը՝ բարձր, եկամուտն էլ՝ ոչ բավարար:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Կլիմայի փոփոխությանը դիմակայող «խելացի» գյուղատնտեսության սկզբունքներով ներշնչված՝ Գոհարը որոշեց ներդնել կաթիլային ոռոգման համակարգ և տեղադրել ջրի կուտակման բաք: Ծրագրի աջակցությամբ նա ստացավ հնարավորություն ամբողջությամբ փոխարինել հին մեթոդները տեխնոլոգիական նորարարությամբ: Այս ներդրումը թույլ կտա արդյունավետորեն և նպատակային ոռոգել նոր տնկիները, խնայել ջրային պաշարները և նվազեցնել ոռոգման ծախսերը:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Տնտեսությունում այժմ ակնկալվում է բարձր բերքատվություն, ջրի խնայողություն և ժամանակի արդյունավետ կառավարում: Գոհարն արդեն պլանավորում է ընդլայնել մշակվող հողատարածքները և ներդնել այլ «խելացի» մոտեցումներ՝ իր այգին դարձնելով կայուն և եկամտաբեր տնտեսություն: Կաթիլային ոռոգման համակարգը դարձել է նրա բիզնեսի վերափոխման կարևոր քայլը, որը կծառայի թե՛ ընտանիքի և թե՛ համայնքի բարեկեցությանը:

Մքանավորի QR կոդը
տեսանյութը դիտելու համար

Նարե և Անուշիկ Թամագյաններ

Լոռու մարզ, Ալավերդի համայնք,
Շնող բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Նարե և Անուշ քույրերը երկար տարիներ զբաղվում են գյուղատնտեսությամբ: Վերջին տարիներին նրանք, հաշվի առնելով տարածաշրջանի բնակլիմայական պայմանները, կենտրոնացել են թզենու, տխլենու և արքայանարնջենու այգիների մշակման վրա: Ստացված բերքի մոտ 70%-ը վաճառվում է, իսկ մնացածն՝ օգտագործվում սեփական սպառման համար (չրեր, պահածոներ և այլն): Տնտեսությունն ունի էկոլոգիապես մաքուր գյուղմթերքների արտադրության ուղղվածություն՝ քիմիական պարարտանյութերի և թունաքիմիկատների նվազագույն օգտագործմամբ: Սակայն գյուղատնտեսական տեխնիկայի, հատկապես խոտհնձիչի բացակայությունը, խոչընդոտում էր այգիների լիարժեք մշակմանը և վնասատուների թվաքանակի նվազեցմանը:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

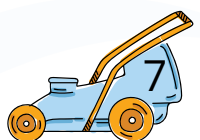

Գյուղտեխնիկայի՝ հատկապես մոտոբլոկ-խոտհնձիչի կարիքն առաջնային էր տնտեսությունում: Ծրագրի աջակցությամբ Նարեն և Անուշը ստացան անհրաժեշտ տեխնիկան, որը թույլ է տալիս մշակել միջշարային տարածքներն, իրականացնել խոտհոնձք և հնձած խոտն օգտագործել որպես մուլչապատման միջոց: Վերջինս կնպաստի հողում խոնավության պահպանմանը: Այս ամենի շնորհիվ ստեղծվեցին նոր հնարավորություններ՝ ձեռքի աշխատանքը կրճատելու, հողի խոնավությունը պահպանելու և վնասատուների տարածումը կանխելու համար:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Նարեն և Անուշը նպատակ ունեն վարել «խելացի» գյուղատնտեսություն՝ ագրոտեխնիկական մեթոդների միջոցով, կիրառել հողամշակման ժամանակակից մեթոդներ, ապահովել բերքի որակն ու բարձրացնել բույսերի արտադրողականությունը: Նրանց տեսլականը միտված է կայուն և էկոլոգիապես պատասխանատու արտադրությանը, որտեղ գյուղտեխնիկան ծառայում է ոչ միայն արդյունավետությանը, այլ նաև բնության հետ ներդաշնակությանը: Խոտհնձիչը դարձավ այդ ճանապարհի առաջին գործնական քայլը:

Մքանավորի QR կոդը
տեսանյութը դիտելու համար

Սարիբեկ Գասոյան

Լոռու մարզ, Սպիտակ համայնք,
Մեծ Պարնի բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Սարիբեկ Գասոյանը 1992թ.-ից ընտանիքի հետ միասին զբաղվում է անասնաբուծությամբ և բուսաբուծությամբ: 3 հա սեփական և 0,9 հա վարձակալած հողատարածքներում մշակում է ցորեն, գարի, կարտոֆիլ, կերային խոտաբույսեր: Որպես անասնակեր մշակում է նաև ճակնդեղ: Նախկինում գյուղատնտեսական տեխնիկայի բացակայությունը և ոռոգման ջրի անբավարարությունը՝ կախված սեզոնայնությունից, խոչընդոտում էին նոր մշակաբույսերի մշակությանն ու բերքատվության բարձրացմանը: Նա երկար տարիներ հողի մշակության համար վարձում էր գյուղտեխնիկա, ինչը չէր ապահովում ժամանակին հողի մշակումը, հանգեցնում էր ծախսերի ավելացման, բերքի ինքնարժեքի բարձրացման և մշակվող հողատարածքի կրճատման:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Գյուղատնտեսական ծրագրի աջակցությամբ Սարիբեկը ձեռք բերեց անվավոր տրակտոր, որը դարձավ իր տնտեսության զարգացման շրջադարձային կետը: Այժմ նա կարող է սեփական գյուղտեխնիկայի միջոցով իրականացնել մի շարք կարևոր ագրոտեխնիկական աշխատանքներ՝ ժամանակին և որակով: Մինիտրակտորը թույլ է տալիս հնձել խոզանը և այն օգտագործել մուլչապատման նպատակով, իրականացնել երեսվար՝ պաշտպանելով հողը էրոզիայից: Զգալիորեն կրճատվել են ծախսերը: Սարիբեկն ապագայում նախատեսում է նաև ձեռք բերել շարքացան և կցասայլակներ՝ ցանքսի իրականացումն ու բերքի տեղափոխումը հեշտացնելու համար:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Այսօր Սարիբեկը շարժվում է դեպի «խելացի» և ռեսուրսախնայող գյուղատնտեսություն տանող ճանապարհով: Անվավոր տրակտորի օգնությամբ նա կարողացել է մշակել ավելի մեծ հողատարածք, ինչպես նաև աջակցել գյուղի բնակիչներին իրենց հողատարածքների մշակման հարցում: Ստացված եկամտի հաշվին ձեռք է բերել տրակտորին ամրացվող սրսկիչ: Գյուղտեխնիկայի շնորհիվ զգալիորեն կրճատվել է ձեռքի աշխատանքի կարիքը, ինչպես նաև գյուղատնտեսական աշխատանքների իրականացման համար նախատեսված ժամկետները: Հետագայում Սարիբեկը ձեռք է բերել նաև հակավորման սարք: Այս ամենը նպաստել է հողի մշակության որակի բարձրացմանը, բերքատվության ու բերքի որակի բարելավմանը: Ծրագրի օգնությամբ Սարիբեկը կարողացավ զարգացնել արդյունավետ, ժամանակակից գյուղատնտեսություն, լինել մրցունակ արտադրող տեղական շուկայում, ապահովել կայուն եկամուտ և բարելավել ընտանիքի սոցիալ-տնտեսական վիճակը:

Մքանավորի QR կոդը
տեսանյութը դիտելու համար

Արամայիս Արգումանյան

Լոռու մարզ, Սպիտակ համայնք,
Մեծ Պարնի բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Արամայիս Արգումանյանը շուրջ 10 տարի զբաղվում է կարտոֆիլի մշակությամբ: 3 հա հողատարածքում աճեցնում է մարֆոնա, աբալոն և մադելինա սորտերի կարտոֆիլ: Տարեկան ստանում է շուրջ 60 տ բերք: Կարտոֆիլի մշակության համար կիրառում է օրգանական պարարտանյութեր, իրականացնում սերմերի ախտահանում և ոռոգում: Հողի փխրեցման և կարտոֆիլի բերքահավաքի համար անհրաժեշտ գործիքները՝ հողաֆրեզը և կարտոֆիլահան կցորդը նա ստիպված վարձակալում էր: Կարտոֆիլի ցանքսի և բերքահավաքի համար վարձում էր աշխատողների թե՛ իր և թե՛ հարևան բնակավայրից: Տեխնիկայի բացակայության պատճառով կարտոֆիլի բերքահավաքը ժամանակին չէր կատարվում: Բերքն, անձրևների տակ մնալով, արագ ախտահարվում էր սնկային հիվանդություններով և փտում, ինչն ուղղակիորեն ազդում էր բերքատվության վրա:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Ծրագրի աջակցությամբ Արամայիսը ձեռք բերեց հողաֆրեզ և կարտոֆիլահան կցորդ, որոնք վերջնականապես լուծեցին տեխնիկայի հասանելիության խնդիրը: Տնտեսությանը պատկանող տրակտորի վրա տեղադրվեց գլոբալ տեղորոշման համակարգ (ԳՏՀ/GPS): Այժմ նա կարող է աշխատանքներն իրականացնել ըստ գյուղատնտեսական օրացույցի՝ առանց ուշացումների և շրջանցել սեզոնային անբարենպաստ պայմանները: Արամայիսը ձեռք բերեց նաև 600 լ տարողությամբ սրսկիչ՝ դաշտի մշակության համար:

Այս փոփոխությունները թույլ տվեցին առավել արդյունավետ մշակել հողը, պահպանել բերքի որակը և կանխել բերքի կորուստները: Սեփական գյուղտեխնիկայի օգտագործման շնորհիվ նվազեց արտադրանքի ինքնարժեքը:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Այսօր Արամայիսը վարում է կազմակերպված և ժամանակակից գյուղատնտեսություն: Նա արդեն պլանավորում է ընդլայնել մշակվող հողատարածքները և իր նոր սարքավորումները ծառայեցնել նաև համագյուղացիների կարիքներին՝ նպաստելով համայնքի համատեղ զարգացմանը: Հողը փխրեցնող ֆրեզի և կարտոֆիլահան կցորդի շնորհիվ տնտեսությունն ավելի ինքնաբավ է դարձել, իսկ գյուղատնտեսական աշխատանքները՝ կանխատեսելի և արդյունավետ:

Նելսոն Բեգլարյան

Լոռու մարզ, Սպիտակ համայնք,
Լեռնավան բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Նելսոն Բեգլարյանն իր ընտանիքի հետ երկար տարիներ զբաղվում է գյուղատնտեսությամբ: Հիմնականում աճեցնում է կարտոֆիլ և ցորեն՝ ինչպես սեփական սպառման, այնպես էլ վաճառքի նպատակով: Վերջին շրջանում Նելսոնը հիմնել է տանձենու և խնձորենու այգի՝ նպատակ ունենալով վաճառել ստացվող բերքը:

Դեռ ոչ վաղ անցյալում Նելսոնը գյուղատնտեսական աշխատանքներն իրականացնում էր հիմնականում ձեռքով կամ վարձակալած գյուղտեխնիկայի օգնությամբ, ինչը ծախսատար էր և ժամանակատար: Նա հետաքրքրված էր օրգանական գյուղատնտեսությամբ, արդեն տեղադրել էր կաթիլային ոռոգման համակարգ և սկսել էր սեփական պարարտանյութերի արտադրությունը:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Նելսոնն արդեն պատրաստել է օրգանական պարարտանյութ թռչնաղբի և ջրի խառնուրդով, որն օգտագործում է սեփական այգում: Նրա երկարաժամկետ նպատակը կայուն, էկոլոգիապես մաքուր արտադրությունն է:

Տեխնիկայի ներդրումը ոչ միայն կօգնի աշխատանքի հեշտացմանը, այլև կհանգեցնի ֆինանսական խնայողությունների, որոնք կուղղվեն տնտեսության ընդլայնմանն ու նոր գաղափարների իրականացմանը: Այսպես, օրինակ, ստացված եկամտով նա նախատեսում է ձեռք բերել ազնվամորու տնկիներ:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Ծրագրի աջակցությամբ Նելսոնը ձեռք բերեց մինիտրակտոր: Այս գյուղտեխնիկայի շնորհիվ էականորեն բարելավվել է տնտեսության արդյունավետությունը:

Մինիտրակտորն օգնում է հողագործական հիմնական աշխատանքներում՝ նվազեցնելով ձեռքի աշխատանքի կարիքը և աշխատաժամանակը: Նելսոնը սեմինարների ժամանակ ստացած գիտելիքների օգնությամբ որոշել է պատրաստել օրգանական պարարտանյութ՝ տնտեսությունում գոյացող բուսական օրգանական մնացորդներից և անասունների գոմաղբից:

Մքանավորի QR կոդը
տեսանյութը դիտելու համար

Վեներա Ղազարյան

Լոռու մարզ, Սպիտակ համայնք,
Շենավան բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Վեներա Ղազարյանն իր ընտանիքի հետ միասին զբաղվում է կարտոֆիլի, սիստորի, լոբու և կաղամբի աճեցմամբ: Չնայած ամեն տարի փորձում են ավելացնել արտադրանքի քանակը, սակայն տեխնիկայի բացակայությամբ պայմանավորված, չեն կարողանում ընդլայնել մշակվող հողատարածքները: Հիմնական աշխատանքները կատարում են ձեռքով, ինչը շատ ժամանակատար է և աշխատատար, կամ էլ վարձակալած տեխնիկայի միջոցով, ինչը լրացուցիչ ծախսեր է առաջացնում:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Ծրագրի օժանդակությամբ Վեներան համալրեց իր տնտեսությունը գյուղատնտեսական տեխնիկայով՝ ձեռք բերելով ինքնագնաց KAMA մոտոբլոկ, հողաֆրեզ, կցասայլակ, կարտոֆիլահան կցորդ: Սա կնվազեցնի ձեռքով կատարվող ծանր աշխատանքի կարիքը, կխնայի ժամանակը և կբարձրացնի աշխատանքի արդյունավետությունը: Նոր տեխնոլոգիաների ներդրումը հնարավորություն կտա փոքր հողատարածքներում կիրառել ժամանակակից, արտադրողականության բարձրացմանն ուղղված մոտեցումներ:

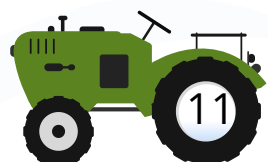
Այսօր և ապագայի տեսլականը

Նոր տեխնիկան թույլ կտա մշակել ավելի մեծ հողատարածքներ, ստանալ որակյալ և առատ բերք: Բերքատվության աճը կբերի եկամուտների ավելացման, իսկ խնայված ժամանակն ու ռեսուրսները կօգնեն կենտրոնանալ տնտեսության զարգացման վրա: Վեներան վստահ է, որ այս փոփոխությունները կնպաստեն ոչ միայն իր ընտանիքի բարեկեցությանը, այլև հարևան գյուղաբնակների աջակցմանը և ժամանակակից գյուղատնտեսական փորձի տարածմանը:

Սքանավորիր QR կոդը
տեսանյութը դիտելու համար

Կիրա Մանասյան

Լոռու մարզ, Սպիտակ համայնք,
Շենավան բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Կիրա Մանասյանն ամուսնու հետ տարիներ շարունակ զբաղվում է գյուղատնտեսությամբ: Տնամերձ 1200 մ² հողամասում նրանք մշակում են կարտոֆիլ, սիստոր, լոբի, կաղամբ և ոլոռ, իսկ 2 հա վարելահողում՝ գարի, ցորեն, վարսակ և առվույտ: Չնայած աշխատանքին իրենց անսահման նվիրվածությանը, տեխնիկայի բացակայությունը միշտ դժվարացնում էր գյուղատնտեսական աշխատանքների իրականացումը: Դրանք կատարվում էին ձեռքով, ինչը շատ ժամանակատար էր և աշխատատար: Գյուղտեխնիկայի վարձակալությունն անհնար էր բարձր գնի պատճառով:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

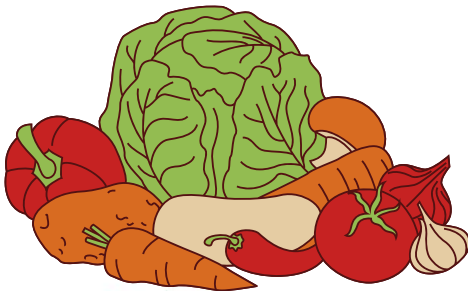
Ծրագրի շնորհիվ Կիրան ձեռք բերեց մոտոբլոկ, հողաֆրեզ և կցասայլ, որոնք դարձան նրա ամենօրյա աշխատանքի անփոխարինելի օգնականները: Եթե նախկինում հողի փխրեցումը կամ դաշտից բերքի տեղափոխումը պահանջում էր շատ ժամանակ ու ֆիզիկական ուժ, այժմ ամեն ինչ կատարվում է հեշտությամբ և արագ: Մոտոբլոկը թեթևացնում է աշխատանքը, հողաֆրեզը հողը վերածում է փափուկ ու բերրի շերտի, իսկ կցասայլը թույլ է տալիս միանգամից մեծ քանակությամբ սերմեր կամ բերք տեղափոխել: Արդյունքում, Կիրայի աշխատանքը ոչ միայն հեշտացավ, այլև ձեռք բերեց ավելի կազմակերպված ու արդյունավետ ընթացք:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Կիրայի ձեռք բերած տեխնիկան ոչ միայն թեթևացրեց նրա աշխատանքը, այլև նոր հորիզոններ բացեց: Այժմ նա վստահ է, որ կարող է ընդլայնել իր հողատարածքները և հասնել ավելի բարձր արդյունքների: Որակյալ ու առատ բերքը կնպաստի վաճառքի աճին՝ ապահովելով կայուն եկամուտ և ամուր հիմք ընտանիքի բարեկեցության համար: Չորս երեխայի ապագայի մասին հոգալով՝ Կիրան ձգտում է իր տնտեսությունը դարձնել ժամանակակից ու արդյունավետ, իսկ համայնքում՝ ապացուցել, որ գյուղատնտեսությունը կարող է դառնալ զարգացման և նոր հնարավորությունների ուղի:

Մքանավորի QR կոդը
տեսանյութը դիտելու համար

Հաղթողները՝

Կոտայքի
մարզ

> Նվարդ Մարտիրոսյան

Գառնի համայնքի
Գեղադիր բնակավայր

> Ավագ Հունանյան

Ծաղկաձոր համայնքի
Մարմարիկ բնակավայր

> Արսեն
Մարտիրոսյան

Գառնի համայնքի
Գառնի բնակավայր

> Սիփան Սուքիասյան

Նոր Հաճրն համայնքի
Թեղենիք բնակավայր

> Արմեն Կիրակոսյան

Աբովյան համայնքի
Արամուս բնակավայր

> Գոհար Մովսիսյան

Նոր Հաճրն համայնքի
Թեղենիք բնակավայր

> Քաջիկ Հարությունյան

Աբովյան համայնքի
Գեղաշեն բնակավայր

> Նվարդ Թորոսյան

Չարենցավան համայնքի
Արզական բնակավայր

> Անահիտ Գրիգորյան

Չարենցավան համայնքի
Ֆանտան բնակավայր

> Արմինե Պետրոսյան

Ծաղկաձոր համայնքի
Մեղրաձոր բնակավայր

Նվարդ Մարտիրոսյան

Կոտայքի մարզ, Գառնի համայնք,
Գեղադիր բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Նվարդ Մարտիրոսյանը տարիներ շարունակ զբաղվում է մեղվաբուծությամբ և այգեգործությամբ: Նա հոգատարությամբ է մոտենում իր աշխատանքին՝ արտադրելով բնական, բարձրորակ մեղր և այգեգործական մթերքներ: Նրա խոսքով, եթե տարին բարենպաստ է լինում, ստացված արտադրանքի մի մասն օգտագործում է սեփական կարիքների համար, իսկ մնացածը վաճառում՝ լրացնելով ընտանեկան բյուջեն: Նախկինում գյուղատնտեսական փոքր տնտեսության հնարավորությունները սահմանափակ էին. մեղվաբուծության թանակը քիչ էր, ինչը չէր ապահովում կայուն եկամուտ, իսկ անհրաժեշտ սարքավորումների պակասը դժվարացնում էր ամենօրյա աշխատանքը:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Ծրագրին մասնակցության շնորհիվ Նվարդը հնարավորություն ստացավ ընդլայնել իր տնտեսությունը: Նա իր միջոցներով ձեռք բերեց ժամանակակից էլեկտրական մեղրաքամ և ծրագրի աջակցությամբ ստացավ մեղվաբուծական խնամք, տոհմային մայրեր, փեթակներ, փայտյա շրջանակներ, մոմաթերթեր, էլեկտրական դանակ, բուժման համար անհրաժեշտ միջոցներ: Այս աջակցությունը թույլ տվեց Նվարդին ամրապնդել տնտեսության հիմքերը՝ մեծացնելով արտադրողականությունն ու որակը: Մեղվաբուծական խնամքի քանակի ավելացումը հնարավորություն է տալիս ոչ միայն բարձրացնել արտադրանքի ծավալը, այլև քայլ առ քայլ լուծել ֆինանսական մի շարք խնդիրներ:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Այսօր Նվարդը հավատով և վստահությամբ է նայում իր տնտեսության ապագային: Նա վստահ է, որ իր տնտեսությունն ունի մեծ զարգացումների հնարավորություն: Նվարդի երազանքն է տարիների ընթացքում ձևավորել կայուն և մեղվաբուծության մասնագիտացված բիզնես՝ պահպանելով էկոլոգիապես մաքուր արտադրության սկզբունքները և փոխանցելով այդ արժեքները հաջորդ սերունդներին:

«Ես երբեք չեի պատկերացնում, որ հնարավոր է մասնակցել և շահել, միշտ զարմանում էի, թե ուրիշ մարդկանց ինչպես է հաջողվում», — անկեղծանում է նա: Ծրագրի աջակցությամբ ստացած տեխնիկական և նոր մեղվաբուծական խնամքի դարձան այն ամուր հիմնաքարը, որի վրա նա կառուցում է իր վստահ ու կայուն ապագան:

Ավագ Հունանյան

Կոտայքի մարզ, Ծաղկաձոր համայնք, Մարմարիկ բնակավայր

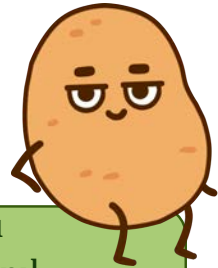
Մինչ ծրագիրը

Ավագ Հունանյանը տեխնիկայի բացակայության, աշխատուժի սղության ու ֆիզիկական ծանրաբեռնվածության պատճառով իր տնտեսության 7000 մ² հողատարածքից մշակում էր ընդամենը 1500 մ² -ը: Ավագը մեծ ջանքերի գործադրմամբ և հարևանի օգնությամբ մի կերպ կարողանում էր մշակել հողը: Տնամերձում աճեցնում էր ազնվամորի, կարտոֆիլ և լոբի՝ հիմնականում սեփական սպառման համար, իսկ դաշտը մնում էր անմշակ:

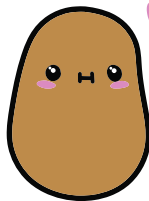
Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Ավագը ծրագրի շրջանակում հայտարարված փորձնական ծրագրային առաջարկի մրցույթում հաղթեց և հնարավորություն ստացավ զարգացնել իր տնտեսությունը՝ ձեռք բերելով կարևոր գյուղատնտեսական տեխնիկա՝ մոտոկուլտիվատոր, կարտոֆիլացանիչ, կարտոֆիլահան և կցասայլակ: Ձեռք բերված գյուղտեխնիկայի շնորհիվ այժմ Ավագը կարող է ողջ հողատարածքը մշակել ավելի արագ, արդյունավետորեն և առանց ավելորդ ֆիզիկական ուժի կիրառման:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

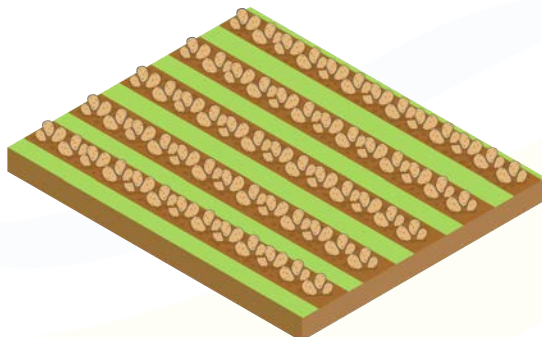

Ավագի նպատակն է լիարժեք օգտագործել 7000 մ² հողատարածքը, ապահովել բարձր բերքատվություն և արտադրանքն իրացնել նաև շուկայում:

Ավագն այժմ ավելի մոտ է իր երազանքին՝ դառնալ ինքնաբավ, անկախ արտադրող, որը ոչ միայն հոգում է իր ընտանիքի կարիքներն, այլև աջակցում է հարևաններին: Նա ցանկանում է դառնալ օրինակներից մեկը և խթանել «խելացի» գյուղատնտեսության զարգացումը համայնքում:

Մրանավորի QR կոդը
տեսանյութը դիտելու համար

Արսեն Մարտիրոսյան

Կոտայքի մարզ, Գառնի համայնք,
Գառնի բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Արսեն Մարտիրոսյանն իր հոր և եղբոր հետ զբաղվում է այգեգործությամբ՝ մշակելով 730 մ² հողատարածք: Այգում աճեցնում է ընկույզի, խնձորի, դեղձի, բալի և հոնի ծառեր, մոշի և ազնվամորու թփեր: Այս տարի հիմնել է նաև 20 մրգատու ծառով ինտենսիվ այգի, որը պատշաճ ոռոգման դեպքում արդեն հաջորդ տարի կարող է ապահովել 10-15 կգ բերք: Բերքի զգալի մասը վաճառում է: Այնուամենայնիվ, երաշտի, գյուղտեխնիկայի և սարքավորումների բացակայության պատճառով ընտանիքը մշտապես ունեցել է խնդիրներ՝ կապված ոռոգման ջրի բացակայության, փորման աշխատանքների, խոտհոնձքի իրականացման և ծառերի էտման հետ: Այս խնդիրները հանգեցրել են այգու ոչ արդյունավետ մշակման և բերքատվության նվազման:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Արսենն ու իր ընտանիքը նպատակ ունեն շարունակել զարգացնել իրենց այգին՝ պահպանելով էկոլոգիապես մաքուր արտադրության սկզբունքները: Նոր տեխնիկայի և ոռոգման համակարգի ներդրումը կօգնի բարձրացնել բերքատվությունը, նվազեցնել ֆիզիկական ծանրաբեռնվածությունը և ապահովել կայուն եկամուտ: Այսօր Արսենը ձեռք է բերել 5800 մ² հողատարածք, որտեղ նախատեսում է տնկել մոտ 450-500 մրգատու ծառ: Նա համոզված է, որ ճիշտ խնամքի և ժամանակակից մոտեցումների շնորհիվ իր այգին կարող է դառնալ ոչ միայն ընտանեկան եկամտի աղբյուր, այլև լավագույն օրինակ բնակավայրի մյուս ֆերմերների համար՝ ցույց տալով, թե ինչպես կարելի է փոքր հողատարածքից ստանալ բարձրորակ և առատ բերք:

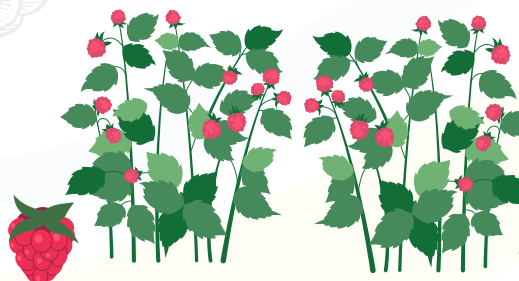

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Ծրագրի աջակցությամբ Արսենը տեղադրեց կաթիլային ոռոգման համակարգ, ինչպես նաև ձեռք բերեց երեք հատ 1 տ տարողությամբ ջրի պլաստմասսե բաք՝ ամռան ամիսներին պահեստավորած ջրով ինքնահոս ոռոգում իրականացնելու համար: Նա համալրեց տնտեսությունը բենզինային խոտհնձիչով, հողաֆրեզով և գութանով: Սեփական միջոցներով ձեռք բերեց նաև էլեկտրական սղոց և էտի մկրատ: Նման ձեռքբերումները հնարավորություն կտան ժամանակին կատարել խոտհոնձք, կանխել վնասատուների տարածումը, բարելավել հողի խոնավությունը և պահպանումը, ինչպես նաև արագ և որակով իրականացնել ծառերի էտը՝ նպաստելով պտղի հասունացմանն ու հիվանդությունների կանխարգելմանը:

Սքանավորիր QR կոդը
տեսանյութը դիտելու համար

Սիփան Սուքիասյան

Կոտայքի մարզ, Նոր Հաճըն համայնք, Թեղենիք բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Սիփան Սուքիասյանը երկար տարիներ 0,5 հա հողատարածքի վրա հոգատարությամբ խնամում է կանաչ գորգի պես տարածված մոշի ու ազնվամորու այգին: Թփերը հավասար շարքերով ամրացված են լարերի վրա, որոնք հենվում են ամուր բետոնե սյուներին: Ամռան արևոտ օրերին այգին լցվում է բուրավետ ծաղիկների ու հասունացող հատապտուղների բույրով: Այգում անցկացված կաթիլային ոռոգումը կյանք է տալիս յուրաքանչյուր բույսի, սակայն ջրամատակարարումը հաճախ ընդհատվում է: Այդ պատճառով Սիփանը երկու մեծ՝ 10 տ տարողությամբ ջրավազան է տեղադրել՝ ջրի պաշարն ապահովելու համար: Մայրիկի և բնակավայրի օրավարձով աշխատող կանանց հետ միասին նա ամեն օր մշակում է այգին: Բերքի միջին ծավալը կազմում է մոտ 6 տ:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Սիփանը որոշել է իր այգին դարձնել ոչ միայն գեղեցիկ, այլև ժամանակակից ու արդյունավետ: Ծրագրի աջակցությամբ նա ձեռք բերեց խոտհնձիչ և հողաֆրեզ՝ մարգերի միջև ընկած տարածքների խոտը հնձելու և հողը փխրեցնելու համար: Հիվանդությունների դեմ պայքարի համար ձեռք է բերել 200 լ տարողությամբ սրսկիչ, ինչպես նաև ճյուղաղաց, որը թույլ կտա ծառերի ու թփերի կտրված ճյուղերը վերածել բնական պարարտանյութի կամ օգտագործել մուլչապատման համար: Ոռոգման համար, բացի ջրավազաններից, Սիփանը կօգտագործի ձեռք բերված պոմպը՝ մոտակա գետից ջուրը մղելու համար, իսկ գեներատորը կօգտագործվի՝ հոսանքի տատանումների հարցը լուծելու համար: Կցասայլակը կդառնա ամենօրյա օգնականը՝ բերքի, պարարտանյութերի և գործիքների տեղափոխման համար:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Այս ամենի շնորհիվ Սիփանը վստահ է, որ իր այգին կդառնա օրինակելի: Մեխանիկական աշխատանքը կթեթևացնի ֆիզիկական ծանրաբեռնվածությունը, կիսնայի ժամանակը և կբարձրացնի բերքատվությունը: Նա արդեն տեսնում է ապագան՝ ընդլայնված այգի, ավելի առատ և որակյալ հատապտուղներ, գոհ գնորդներ: Սիփանի երազանքն է, որ իր աշխատանքի պտուղները ոչ միայն ընտանիքին եկամուտ բերեն, այլև համայնքի գյուղատնտեսությանը նոր շունչ ու զարգացում հաղորդեն:

Մքանավորի QR կոդը տեսանյութը դիտելու համար

Արմեն Կիրակոսյան

Կոտայքի մարզ, Աբովյան համայնք,
Արամուս բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Արմեն Կիրակոսյանը տարիներ շարունակ զբաղվում է տարբեր տեսակի բանջարեղենի մշակությամբ: Իր փոքր, բայց բերքատու հողակտորներում աճեցնում է կարտոֆիլ, լոլիկ, սմբուկ, պղպեղ, լոբի, վարունգ, գազար և բազուկ: Բերքն օգտագործվում է ինչպես ընտանիքի կողմից սպառման, այնպես էլ վաճառքի համար: Արմենն ունի 800 մ² տնամերձ հողամաս, որը ստիպված է ձեռքով փորել, քանի որ տեխնիկայի համար մուտքի ճանապարհ չկա: Ֆիզիկական ծանր աշխատանքի պատճառով հողի մի մասը մնում է անմշակ: Բացի այդ, 1700 մ² ջրովի հողատարածքը վարում և մշակում է վարձակալած տեխնիկայի օգնությամբ, ինչը և՛ թանկ է, և՛ հաճախ ժամանակին չի իրականացվում: Այս պատճառով ցանքսը երբեմն ուշանում է, զարնանային օգտակար անձրևները բաց են թողնվում, իսկ ամռանը չոր եղանակը ստիպում է մեծ քանակությամբ ջուր օգտագործել ոռոգման համար: Աշնան վաղ ցրտահարությունները նույնպես մեծ վնաս են հասցնում բերքին:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Արմենը վստահ է, որ հողաֆրեզի ձեռքբերումը թույլ կտա իր տնտեսությանը նոր մակարդակի հասնել: Նա կկարողանա լիարժեք մշակել հողատարածքները, ստանալ ավելի առատ և որակյալ բերք և վաճառքի համար ապահովել ավելի մեծ ծավալներ: Այսպիսով, ոչ միայն ընտանիքի սոցիալական վիճակը կբարելավվի, այլև գյուղի շուկայում կավելանա տեղական, թարմ և առողջ սննդամթերքի վաճառքը: Արմենի նպատակն է ապագայում ընդլայնել իր մշակաբույսերի տեսականին և գյուղատնտեսությունը դարձնել ավելի կայուն ու շահութաբեր:

Մքանավորի QR կոդը
տեսանյութը դիտելու համար

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Ծրագրի աջակցությամբ Արմենը ձեռք բերեց բենզինային հողաֆրեզ, որը կփոխի իր աշխատանքի կազմակերպման ձևը: Այս գործիքը թույլ կտա ամբողջությամբ մշակել հողատարածքներն՝ անկախ դրանց տեղակայությունից: Ֆրեզի օգնությամբ հնարավոր կլինի ժամանակին կատարել փորման աշխատանքները, ցանքսը, խուսափել տեխնիկայի երկար սպասումից և տնտեսել վարձակալության համար նախատեսված գումարը: Ժամանակին կատարված աշխատանքը կնպաստի ավելի բարձր բերքատվության և առողջ բույսերի աճին:

Գոհար Մովսիսյան

Կոտայքի մարզ, Նոր Հաճըն համայնք, Թեղենիք բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Գոհար Մովսիսյանը և նրա ընտանիքը 2017 թ.-ին Թեղենիք բնակավայրում հիմնել են «Բարի ֆարմ» (Bari Farm) ընտանեկան օրգանական փորձացուցադրական տնտեսությունը: Այն զբաղեցնում է 2,3 հա տարածք և հագեցած է ժամանակակից տեխնոլոգիաներով՝ կաթիլային ոռոգման համակարգով, հակակարկտային ցանցով, մուլչապատմամբ, կանաչ պարարտացում (սիդերացիա) և կոմպոստացման հարթակով: Այստեղ աճեցվում են տարբեր տեսակի մրգեր, բանջարեղեն, թյաբույսեր: Տնտեսությունը զբաղվում է կախասնկի արտադրությամբ, որի արտադրական շինության խոնավության, օդափոխության և օդի ջերաստիճանի կառավարումը ավտոմատացված է: Տնտեսության բերքի մի մասն օգտագործվում է սեփական սպառման համար, մինչդեռ մեծ մասը վաճառվում է տեղում, առցանց հարթակների և մասնագիտացված խանութների միջոցով: Տնտեսության գործունեության համար զգալի խնդիր է բարձր էներգաապահումը, որը հիմնականում ապահովում է սնկի արտադրամասի ավտոմատացված սարքավորումների աշխատանքը, ինչն էլ մեծացնում է արտադրանքի ինքնարժեքը:

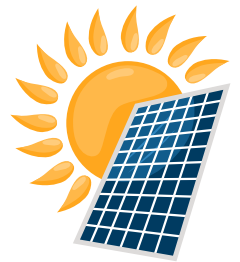

Մքանավորի QR կոդը տեսանյութը դիտելու համար

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Գոհարն իր ընտանիքի համար առաջնահերթություն էր համարում տնտեսությունում վերականգնվող էներգիայի ներդրումը: Նա ծրագրի օժանդակությամբ ձեռք բերեց արևային ֆոտովոլտային կայան, որը կապահովի կայուն և մաքուր էներգիա: Վերականգնվող էներգիայի կիրառումը կնպաստի էլեկտրաէներգիայի ծախսերի կրճատմանը: Արևային կայանի շնորհիվ կաշխատի նաև ոռոգման համակարգի գործարկման համար նախատեսված պոմպը: Գոհարը ձեռք բերեց նաև խոտհնձիչ, որի օգնությամբ կհնձի իր պտղատու այգու տարածքում աճող խոտը: Ժամանակին հնձած խոտը կնպաստի միջատների քանակի նվազեցմանը, ինչը կբացառի միջատասպան թունաքիմիկատների կիրառումը:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Արևային ֆոտովոլտային կայանի տեղադրմամբ տնտեսությունը կդառնա էներգետիկապես անկախ ու կայուն: Նվազեցված ծախսերը թույլ կտան ավելի շատ ներդրումներ անել կանաչ տեխնոլոգիաների և «խելացի» գյուղատնտեսության այլ նորարարությունների մեջ: Այս քայլը ոչ միայն կբարձրացնի արտադրողականությունը, այլև կնվազեցնի ածխածնային հետքն՝ օգնելով տնտեսությանը դիմակայել կլիմայական փոփոխություններին: Գոհարի տեսլականն է զարգացնել կայուն, էներգախնայող և բնության հետ ներդաշնակ տնտեսություն, որն իր փորձով կնպաստի նաև տեղական համայնքի և լայն լսարանի գիտելիքների աճին:

Քաջիկ Հարությունյան

Կոտայքի մարզ, Աբովյան համայնք,
Գեղաշեն բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Քաջիկ Հարությունյանն իր ընտանիքի հետ երկար տարիներ զբաղվում է գյուղատնտեսությամբ: Ունեն խոտհարք, ցորենի ու գարու արտեր, ինչպես նաև տնամերձ, որտեղ աճեցնում են կարտոֆիլ, լոբի, վարունգ, լոլիկ, սխտոր, կանաչեղեն և սմբուկ: Ունեն նաև ջրովի հողատարածք, որտեղ պլանավորում են կարտոֆիլ աճեցնել վաճառքի նպատակով: Գյուղում վաճառում են նաև ցորեն, գարի և որպես անասնակեր՝ խոտ: Տեխնիկայի բացակայության պատճառով հաճախ ունենում են դժվարություններ՝ հատկապես խոտքաղի հարցում: Սեփական գյուղտեխնիկա չունենալու պատճառով հաճախ ստիպված բաց են թողնում խոտքաղի ճիշտ ժամանակը: Նրանց խոտքաղի տարածքը տեղ-տեղ թեք լանջերի վրա է, որտեղ տեխնիկան դժվարանում է աշխատել, ուստի ստիպված են ձեռքով քաղել, ինչը չափազանց աշխատատար և ժամանակատար է: Տնամերձում և ջրովի հողամասերում նույնպես ձեռքով են կատարում վարն ու ցանքսն՝ ավելի շատ ֆիզիկական ծանրաբեռնվածությամբ և ցածր արդյունավետությամբ:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Ծրագրի աջակցությամբ Քաջիկը ձեռք բերեց ժամանակակից գյուղտեխնիկա՝ կցասայլակ, ինքնագնաց խոտհնձիչ, կարտոֆիլահան, կարտոֆիլացանիչ և այլ սարքավորումներ: Գյուղտեխնիկան հնարավորություն կտա ավելի արագ և արդյունավետ իրականացնել գյուղատնտեսական աշխատանքները՝ կատարելով դրանք ճիշտ ժամկետներում՝ խուսափելով կորուստներից և մեծացնելով բերքատվությունը:

Հատկապես կարևոր է թեք լանջերով տարածքներում աշխատանքների կատարումը՝ ֆիզիկական ծանրաբեռնվածությունը նվազեցնելով և ժամկետային շեղումները վերացնելով:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Տեխնիկայի ներդրման շնորհիվ Քաջիկի տնտեսությունում ակնկալվում է՝

- գյուղատնտեսական աշխատանքների ժամանակին և որակյալ իրականացում,
- խոտհոնձքի և ցանքսի աշխատանքների հեշտացում՝ ֆիզիկական ծանրաբեռնվածության զգալի նվազեցում,
- հողի ամբողջական և արդյունավետ մշակություն,
- տնտեսության արտադրողականության և եկամտաբերության ավելացում,
- աշխատանքների կազմակերպման բարելավում, որն առավել կայուն և եկամտաբեր կդարձնի գյուղատնտեսությունն ընտանիքի համար:

Այսպիսով, Քաջիկը ձգտում է իր տնտեսությունը զարգացնել ժամանակակից մեթոդներով՝ հոգ տանելով բնական պաշարների պահպանության համար և խթանելով արդյունավետության բարձրացումը:

Մքանավորի QR կոդը
տեսանյութը դիտելու համար

Նվարդ Թորոսյան

Կոտայքի մարզ, Չարենցավան համայնք, Արզական բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Նվարդ Թորոսյանը բնակվում է Արզական բնակավայրի ծայրին, ծովի մակերևույթից մոտ 1500 մ բարձրության վրա: Տարիների ընթացքում նա ամուսնու հետ քարքարոտ այդ տարածքը վերածել է պղատու այգու: Նվարդը զբաղվում է նաև թռչնաբուծությամբ՝ պահում է հավեր, հնդկահավեր և բադեր: Լինելով մասնագիտությամբ կենսաբան, որոշել է զբաղվել նաև բանջարաբուծությամբ: Բանջարեղենը, հիմնականում վարունգը և պոմիդորն, աճեցնում է փորձնական մի փոքրիկ ջերմոցում, քանի որ բաց դաշտում անդադար քամիները, ջերմաստիճանի կտրուկ փոփոխություններն ու սեզոնայնությունը սահմանափակում են արտադրողականության ծավալները:

Նվարդի նպատակն է հիմնել 200 մ² մակերեսով ջերմոց՝ կաթիլային ոռոգման համակարգով, որտեղ կաճեցվեն ավանդական մշակաբույսեր՝ լոլիկ, վարունգ, մաղադանոս, սամիթ, հազար և բարձրարժեք մշակաբույսեր՝ ռեհան, ռուկոլա, չերրի լոլիկներ (կարմիր և դեղին): Արտադրանքի մի մասը նախատեսված է ընտանեկան սպառման, մնացած մասը՝ վաճառքի համար տեղական ֆերմերային կրպակներում, հյուրանոցներում և ռեստորաններում:

Բաց դաշտում աշխատելիս խնդիրներ են ստեղծում ուշ գարնանային ցրտահարությունները, կարկուտները, չորային ամառները և հողի խոնավության անկանոն պահպանումը: Հին ոռոգման համակարգերը և ավանդական մշակման եղանակներն այլևս արդյունավետ չեն:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Նվարդը ծրագրի աջակցությամբ ձեռք բերեց 200 մ² ջերմոցի հիմնման և կաթիլային ոռոգման համակարգի անցկացման համար անհրաժեշտ բոլոր պարագաները: Ներկայումս աշխատանքներն ընթացքի մեջ են:

Կաթիլային ոռոգումը կհանգեցնի ջրի սպառման կրճատման, հողի որակի պահպանման և բույսերի առողջության բարելավման:

Դասընթացների ընթացքում ձեռք բերված գիտելիքները թույլ են տալիս առավել արդյունավետ կիրառել կլիմայական փոփոխություններին հարմարվող տեխնոլոգիաները:

Ջերմոցը կդառնա ոչ միայն Նվարդի տնտեսության զարգացման կարևոր գործիք, այլ նաև պիլոտային մոդել, որը հնարավոր կլինի ընդլայնել տվյալ բնակավայրում՝ որպես լավագույն փորձի օրինակ:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

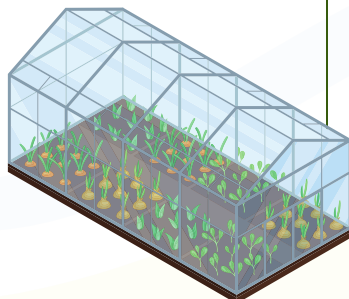
Ծրագրի արդյունքում ակնկալվում է՝

- բերքատվության կրկնակի կամ եռակի աճ՝ արտադրական ցիկլի երկարացմամբ և կայուն մատակարարմամբ,
- արտադրանքի որակի բարձրացում և շուկայում մրցունակության աճ,
- տնտեսական արդյունավետության մեծացում՝ բարձրարժեք մշակաբույսերի շնորհիվ,
- ջրի խնայողություն՝ կաթիլային ոռոգման կիրառմամբ (40-50%),
- եկամուտների կայունացում և բիզնեսի ընդլայնման հնարավորություններ,
- համայնքային ազդեցություն՝ «խելացի» գյուղատնտեսության տարածման խթանում, հատկապես կանանց և երիտասարդների շրջանում:

Նվարդի նպատակն է զարգացնել կայուն, եկամտաբեր և տեխնոլոգիապես արդիական գյուղատնտեսություն՝ հարմարվելով կլիմայական փոփոխություններին և բավարարելով տեղական շուկայի պահանջարկը:

Սքանավորիր QR կոդը տեսանյութը դիտելու համար

Անահիտ Գրիգորյան

Կոտայքի մարզ, Չարենցավան համայնք, Ֆանտան բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Անահիտ Գրիգորյանը Ֆանտանում ունի 200 մ² թեք հողատարածք, որտեղ աճեցնում է սխտոր, մոշ, արքայամորի և այլ մշակաբույսեր, հիմնականում վաճառքի համար: Տնամերձում ունի տարբեր տեսակի պտղատու ծառատեսակներ: Ստացված բերքի մի մասը վաճառում է, մյուս մասն օգտագործում է չրերի պատրաստման համար՝ հիմնականում ընտանիքի սպառման համար: Ֆանտանի բնակիչները խմելու և ոռոգման նպատակով օգտվում են ստորգետնյա աղբյուրի ջրից, որը մղվում է բնակավայր մեկ պոմպի միջոցով: Հետևաբար, ամռանը ոռոգման ջուրը բնակավայրում չի բավարարում, հաճախ մատակարարվում է ընդհատումներով, ինչը դժվարացնում է բույսերի ժամանակին և անհրաժեշտ ոռոգումը:

Հողի մշակումը հիմնականում կատարվում է ձեռքով, ինչը ժամանակատար է և աշխատատար:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Ծրագրի աջակցությամբ Անահիտը կտեղադրի կաթիլային ոռոգման համակարգ: Նա այգու մշակման համար ձեռք է բերել նաև էտի մկրատ, ճյուղաղաց, հողաֆրեզ, ձեռնասայլակ, 1000 լ տարողությամբ ջրի բաք, աստիճան:

Իր միջոցներով ձեռք է բերել նաև պոմպ և պոմպի ավտոմատ, գտիչներ (ֆիլտրեր):

Կատարվելու են մետաղական պատվանդանների տեղադրում, համակարգի տարրերի կապակցում, հողային նախապատրաստական աշխատանքներ և համակարգի փորձարկում: Այս ամենը կնպաստի փորձնական ծրագրի հաջող իրականացմանը:

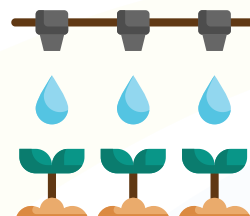
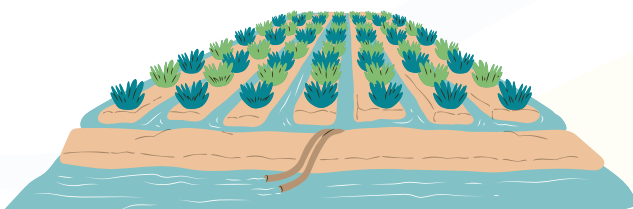
Այսօր և ապագայի տեսլականը

Ներդրված կաթիլային ոռոգման համակարգը և ձեռք բերված գյուղտեխնիկական հնարավորություն կտան խնայել ջուրը, ժամանակը և աշխատուժը: Անահիտի հողատարածքի մշակումը կդառնա ավելի արդյունավետ, ինչը կբարձրացնի բերքատվությունն ու վաճառքի հնարավորությունները:

Ստացված փորձը կծառայի որպես օրինակ բնակավայրում՝ խթանելով ժամանակակից, ջրախնայող տեխնոլոգիաների լայն կիրառումը: Սա կնպաստի կայուն, պատասխանատու և եկամտաբեր գյուղատնտեսության զարգացմանը:

Մքանավորի QR կոդը տեսանյութը դիտելու համար

Արմինե Պետրոսյան

Կոտայքի մարզ, Ծաղկաձոր համայնք,
Մեղրաձոր բնակավայր

Մինչ ծրագիրը

Արմինե Պետրոսյանը Մեղրաձորից է: Իր ընտանիքի հետ երկար տարիներ իրենց տնամերձ հողամասում մշակում են կարտոֆիլ, ցորեն, կաղամբ, լոբի, սև հաղարջ, գազար և կանաչեղեն: Բակում աճում են նաև խնձորենիներ, տանձենիներ, բալենիներ, ինչպես նաև 80 նորատունկ մրգատու ծառեր: Ստացված բերքը հիմնականում օգտագործվում է ընտանիքի կարիքների համար: Ամենամեծ դժվարությունը մշտապես եղել է ոռոգման ջրի պակասը, որի պատճառով հողատարածքի մեծ մասն օգտագործվել է ցորենի մշակության համար, իսկ նորատունկ ծառերի աճը եղել է դանդաղ և թույլ: Ոռոգման ջրի առկայությունը խնդիր է եղել նաև հարևանների համար, որոնք ևս տարիներ շարունակ չեն կարողանում լիարժեք մշակել իրենց հողատարածքները:

Փոփոխություն ծրագրի միջոցով

Ծրագրի աջակցությամբ Արմինեն հնարավորություն ստացավ լուծել իրենց տնամերձի համար ամենակարևոր խնդիրը՝ անցկացնել ոռոգման ջրագիծ: Զրի հասանելիությունը հնարավորություն տվեց ոչ միայն ապահովել այգիների և բանջարանոցների ճիշտ ոռոգումը, այլև տեղադրել կաթիլային ոռոգման համակարգ: Սա դարձավ շրջադարձային փոփոխություն՝ բարելավելով ծառերի առողջությունը, ապահովելով բարձր բերքատվություն և մշակաբույսերի բազմազանություն: Զրի հասանելիությունից օգտվեցին նաև 5 հարևանները, որոնք այժմ նույնպես կարողանում են լիարժեք մշակվել իրենց հողամասերը:

Այսօր և ապագայի տեսլականը

Այսօր Արմինեի տնամերձ հողամասը լիարժեք մշակվում է. վերականգնվում է ծառերի աճը, բարելավվում է բանջարեղենի որակը: Ընտանիքը ոչ միայն ապահովում է սեփական կարիքները, այլև մոտ ապագայում նախատեսում է շուկայահանել ստացվելիք բերքը, հատկապես կարտոֆիլի արտադրության շնորհիվ: Այս փուլում արդեն կատարվում են աշխատանքներ նոր ոռոգման խողովակների տեղադրման ուղղությամբ, ինչը թույլ կտա ապահովել ոռոգման ջրի ավելի կայուն մատակարարում: Արմինեի տեսլականն է՝ ունենալ զարգացող տնտեսություն, որտեղ արդյունավետ ոռոգման համակարգի շնորհիվ կավելանան եկամուտները, կընդլայնվի այգին և կբարձրանա ընտանիքի բարեկեցության մակարդակը: Ծրագրի շնորհիվ ձևավորված համագործակցությունը հեշտացրել է նաև հարևանների կյանքը, իսկ բնակավայրի տնտեսությունը՝ դարձրել ավելի կենսունակ:

Սույն տեղեկատվական նյութը ստեղծվել է «Հայ կանայք հանուն առողջության և առողջ շրջակա միջավայրի» ՀԿ-ի կողմից՝ ՄԱԿ-ի Ժողովրդավարության հիմնադրամի (UNDEF) ֆինանսավորմամբ իրականացվող ««Հայաստանում ժողովրդավարական մասնակցության և կլիմայական առումով «խելացի» գյուղատնտեսության խթանում»» ծրագրի շրջանակում:

Հեռախոսահամար

(+374 10) 52-36-04

Կայք

www.awhhe.am

Անցհարթակ

Armenian Women for Health and
Healthy Environment

Էլ. փոստի հասցե

officeawhhe@gmail.com

Հասցե

ՀՀ, ք. Երևան, 0019,
Բաղրամյան պող. 24/2